

ДЕВІД РОКФЕЛЛЕР

МЕМУАРИ

*Переклали з англійської
Світлана Петрова
та Олена Усатюк*

«НАШ ФОРМАТ» · КИЇВ · 2019

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ЗМІСТ

<i>Розділ 1. Дід</i>	9
<i>Розділ 2. МАТИ І БАТЬКО</i>	19
<i>Розділ 3. ДИТИНСТВО</i>	27
<i>Розділ 4. ПОДОРОЖІ</i>	42
<i>Розділ 5. РОКФЕЛЛЕР-ЦЕНТР</i>	51
<i>Розділ 6. ГАРВАРД</i>	63
<i>Розділ 7. НАВЧАННЯ У ВИДАТНИХ ЕКОНОМІСТІВ</i>	76
<i>Розділ 8. ДИСЕРТАЦІЯ, ДРУЖИНА, РОБОТА</i>	90
<i>Розділ 9. ВІЙНА</i>	100
<i>Розділ 10. ПОЧАТОК РОБОТИ В «ЧЕЙЗИ»</i>	118
<i>Розділ 11. «ПАРАЛЕЛЬНА КАР'ЄРА»</i>	132
<i>Розділ 12. РОЗБУДОВА «ЧЕЙЗ МАНГЕТТЕН БАНКУ»</i>	147
<i>Розділ 13. КОНФЛІКТ</i>	161
<i>Розділ 14. ВАЖКІ ЧАСИ</i>	172
<i>Розділ 15. СТВОРЮЮ ВСЕСВІТНІЙ БАНК</i>	187
<i>Розділ 16. БЛЯ КЕРМА</i>	201
<i>Розділ 17. ЗАГРАЮ З РАДЯНСЬКИМ СОЮЗОМ</i>	211
<i>Розділ 18. ПРОНИКАЮ КРИЗЬ «БАМБУКОВУ СТІНУ»</i>	228
<i>Розділ 19. ЕМІСАР З БАЛАНСУ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ</i>	248
<i>Розділ 20. ВІДНОСИНИ З ОПЕК</i>	264
<i>Розділ 21. БІЗНЕСОВА КАЛАМУТЬ</i>	285
<i>Розділ 22. СІМЕЙНІ НЕГАРАЗДИ</i>	303
<i>Розділ 23. КОНФЛІКТИ МІЖ БРАТАМИ</i>	317
<i>Розділ 24. ШАХ</i>	337
<i>Розділ 25. ДОТРИМАННЯ СЛОВА</i>	357
<i>Розділ 26. НЬЮ-ЙОРК, НЬЮ-ЙОРК</i>	364

Дід

У нас є сімейна фотографія: на залізничній станції Террітауна всі чоловіки нашої родини чекають на потяг з Ормонд Біч, Флорида. Ним має прибути труна мого діда. Він тихо помер там у власному зимовому будинку 23 травня 1937 року, йому було дев'яносто сім. Офіційною причиною смерті назвали склеротичний міокардит, але простіше сказати, що дід помер від старості. Я знав його як «дідуся», а не як «барона-розбійника» чи філантропа з підручників історії. Він постійно був присутній у моєму дитинстві: добрий, поблажливий, обожнюваний моїм батьком, Джоном Рокфеллером-молодшим, і всією родиною.

Коли я розглядаю те фото, то щоразу дивуюсь: як точно воно відобразило наші стосунки — з ним, один з одним, наше тодішнє і майбутнє становище в житті.

Джон, як завжди, десь обіч. Йому тридцять один, він найстарший і має стати спадкоємцем родинного імені. Коли він отримав диплом Принстонського університету, батько ввів його в ради директорів багатьох сімейних компаній та установ: зокрема Фонду Рокфеллера, Рокфеллерівського інституту медичних досліджень, Ради відбудови Колоніального Вільямсбурга.

Джона готували до ролі голови родини, але він сором'язливий і непевний себе.

Нельсон теж, як завжди, примудрився опинитися в центрі і владно направив погляд у камеру. У свої двадцять дев'ять він незабаром стане президентом Рокфеллер-центру.

Лоренс, йому двадцять сім, бізнесмен-філософ, дивиться просто перед собою. Він став провідним інвестором в авіацію і разом з Едді Рікенбакером, пілотом-асом Першої світової, згодом придбав велику частку акцій Східних авіаліній.

Далі — Вінтроп, найгарніший із нас. Якимось дивом риси Олдрічів з материного боку (їх часто називали вольовими) у поєднанні з генами Рокфеллерів у підсумку дали йому зовнішність кінозірки. Він — найбільш неспокійний

із нас, і ніколи не вписувався в родину цілком. Тоді йому було двадцять п'ять, і він працював на буровій вищці одного з техаських нафтових родовищ.

Я — найменший, мені двадцять один, ще молодий і зелений. Я щойно закінчив свій перший рік аспірантури в Гарварді й цього літа поїду навчатися до Лондонської школи економіки.

І батько, його шістдесят три роки вже даються взнаки, домінує над нами всіма. Він тримається прямо, вираз обличчя добрий, приязний. Хоча й трохи відсторонений.

Ми привезли діда в будинок, який вони з батьком звели двадцять п'ять років тому в родинному маєтку в Покантико Гіллз.

З голландської його назва — «кайкіт» — перекладається як «панорама»: з вершечка пагорба справді відкривається незабутній краєвид на річку Гудзон. Наступного дня за ним відслужили панахиду, на якій були присутні лише рідні та близькі друзі. Пам'ятаю той чудовий весняний день, розчахнуті скляні двері тераси, мерехтіння річки внизу. Його улюблений органіст, доктор Арчер Гібсон, заграв на великому органі в головній залі, де ми ще дітьми ставили спектаклі. Надгробну промову прочитав Гаррі Емерсон, настоятель Ріверсайдської церкви, яку збудував батько.

Після служби, коли всі розходилися, містер Йорді, камердинер діда, покликав мене. Йорді, меткий швейцарець, був незмінним компаньйоном і слугою діда впродовж тридцяти років. Я дуже добре його знав, але при мені він завжди був досить стриманий. Йорді відкликав мене вбік, у безлюдний коридор. «Знаєте, містере Девіде, — почав він (відколи я себе пам'ятаю, слуги завжди називали нас саме так, бо “містер Рокфеллер” спричиняло б зайву плутанину, а звертання просто на ім'я було б занадто фамільярним), — ваш дідусь вважав, що з усіх ваших братів найбільше на нього схожі саме ви». Я, мабуть, мав дуже здивований вигляд, бо найменше очікував почути щось подібне. «Так, — сказав він, — ви були його улюбленцем». Я чомусь спантеличено дякував, але він тільки змахнув рукою: «Ні, ні. Просто мені здалося, вам варто це знати». А я не міг зрозуміти, що це має означати. Я вважав, що улюбленцем був Нельсон, та вдавати, що це мене не тішить, не зміг.

«СТАНДАРТ ОЙЛ»

Дід починав клерком у галантерейній крамниці в Клівленді, Огайо, й отримував п'ять доларів на тиждень. Багато років потому він заснував компанію «Стандарт ойл», яка фактично була осередком усієї нафтової промисловості у Сполучених Штатах, аж доки Верховний суд 1911 року після запеклих суперечок на процесі ухвалив поділити траст. Багато з компаній, які тоді

МАТИ І БАТЬКО

Коли мої батьки побралися 9 жовтня 1901 року, газети зарясніли заголовками про об'єднання двох наймогутніших в Америці родин: адже наречений — син і спадкоємець Джона Девісона Рокфеллера, а наречена — дочка Нельсона Олдріча, лідера Республіканської партії, яка тоді мала більшість у Сенаті. Його ще інколи називали «генеральний директор нації».

Батько закохався в матір із першої зустрічі, але вагався, чи освідчуватися їй, нестерпно довго. Те, як він це робив, показує його серйозність: коли таки попросив у сенатора руки його доньки, то довго пояснював свої фінансові перспективи, силкуючись показати, що він гідна партія. Сенатор, підсміюючись, обірвав його на половині речення і промовив: «Пане Рокфеллере, мене лише хвилює, чи зробите ви мою доньку щасливою».

Те, що мати була щаслива із батьком, а він — із нею, для мене поза сумнівом. Вони були надзвичайно близькі, можливо, аж занадто, про що розповім далі, і я вірю, що дуже любили одне одного. Мати принесла батькові та їхньому шлюбу ті радість і веселощі, яких він так потребував.

Моя мама виросла в місті Провіденсі, штат Род-Айленд, у великій родині. Їх було восьмеро: п'ятеро братів і троє сестер. Мати, третя дитина і друга дочка, була особливо близька зі своїм батьком. Він відіграв вирішальну роль у встановленні вищих тарифів і створенні гнучкішої національної валюти, а також стабільнішої банківської системи під час формування Федеральної резервної системи.

Мати згадувала, як він дискутував з колегами із Сенату про законодавчі реформи за грою в покер і склянкою віскі в їхньому будинку у Вашингтоні. Дід Олдріч давно став інвалідом, тому років із десять до її весілля мати була господинею в домі. Її затагло у вир світського життя Вашингтона, вимоги якої вона чудово засвоїла і зрештою стала почуватися комфортно.

Дід Олдріч любив подорожувати і був тонким поціновувачем мистецтва. Мати, її брати й сестри часто їздили з ним у Париж, Рим, Лондон, де дід брав участь в офіційних заходах. Ще юною побувала в Парижі, пізнала його мистецький світ і нові для того часу ідеї й естетичні стилі.

СУВОРІ МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ Й ЕМОЦІЙНА ВРАЗЛИВІСТЬ

Родина, до якої увійшла моя мати, дуже відрзнялася від її власної. Її брати й сестри, особливо найстарша, Люсі, жартували про «застебнутих на всі гудзики» Рокфеллерів і спершу переймалися, чи вдасться їй пристосуватися до такого стилю життя.

Основною фігурою батькового дитинства була його мати, Лора Спелман Рокфеллер.

Вона запровадила жорстку дисципліну й опікувалася його освітою й вихованням найбільше. Її батьки, дуже релігійні люди, брали активну участь і в русі проти рабства, і в кампанії за тверезість нації. На портретах і фотографіях бачимо досить суворого особу, не надто схильну до веселощів.

Бабуся заклала в батькову душу основи його релігійних переконань, прагнення моральної чистоти і перша дала йому зрозуміти, що він дбатиме про долю сімейного спадку. Бабуся вступила до Жіночого християнського союзу за тверезість невдовзі після його заснування, бо була щиро переконана, що «зелений змії» — це коріння всіх тогочасних негараздів: бідності, блуду, злочинності. Батько регулярно відвідував збори цього товариства ще хлопчиком, а коли йому виповнилося десять, підписав обітницю «утримуватись від курива, лихослів'я і будь-яких міцних напоїв». До закінчення коледжу батькове життя оберталось навколо його родини і баптистської церкви. Коли він вступив до Браунівського університету, то вперше отримав шанс вирватися з-під впливу матері. Але таке завдання було заважким, і до кінця це йому ніколи не вдалося. Утім, він відкрив для себе нові ідеї, які розширили його розуміння світу; саме тоді з'явилися товариші, дружба з якими тривала все життя. І що, на мою думку, найважливіше, саме тоді він зустрів мою матір і почав залицяння, яке за вісім років закінчилося весіллям.

Але попри вплив коледжу, щасливу міцну родину й широке коло друзів, батько завжди ставився до життя з певною недовірою. Його шлюб, хоча спершу й викликав сумніви, був, певно, замислений Богом. Мати — жвава, комунікабельна і привітна — допомагала батькові долати його сором'язливість і самокритичність, компенсувати те, що він відверто вважав своїми вадами. Мати змогла зрозуміти його, дбати про нього й захищати його емоційну вразливість. Він хотів, щоб мати була завжди поряд... якщо не тієї самої миті, то на перший поклик, щоб утекти з нею в маленький світ тільки

ДИТИНСТВО

Я народився 12 червня 1915 року в будинку моїх батьків на 54-й Західній вулиці, 10. Це не був замок із вежами, вікнами-амбразурами, неосяжними танцювальними залами, як у Вандербілтів чи інших можливих родин, що жили на П'ятій авеню. Але й простим наш будинок теж не назвеш. На той час це найбільше приватне помешкання в Нью-Йорку, у дев'ять поверхів, із критим ігровим майданчиком на даху. Всередині — ще корт для сквошу, спортивна зала і невеличкий лазарет, де я й народився і куди членів родини відправляли в разі якоїсь заразно́ї хвороби (кору або свинки). На другому поверсі була музична кімната з органом і великим піаніно, саме там для моїх батьків приватні концерти давали такі відомі артисти, як Ігнацій Падеревський та Лукреція Борі.

СЕРЕД МИСТЕЦТВА

Наш будинок був повен предметів мистецтва різних епох з усіх куточків світу, що відображало такі різні смаки й характери моїх батьків. Материн смак був радше еkleктичним, вона любила і давнє мистецтво, і сучасні роботи з Європи й Америки. Американські митці зацікавили її в 1920-х роках. Під керівництвом Едіт Галперт, власниці Даунтаунської галереї, мати збирала роботи Шілера, Гоппера, Демута, Берчфілда й Артура Дейвіса.

Саме тоді мати познайомилася з Лілі Біліс та Мері Квін Салліван, які теж захоплювалися сучасним мистецтвом. Їх трьох непокоїло, що талановиті художники практично не мали шансів на виставку в музеї за життя, а то й після смерті. Тому вони вирішили заснувати власний музей. Їхніми зусиллями наприкінці 1929 року постав Музей сучасного мистецтва («MoMa»).

Батько забезпечував матір чималими коштами для її особистих витрат, але власних грошей (щоб купувати дорогі твори мистецтва) у неї не було. Олійних полотен Моне, Мане, Дега, Матісса вона придбати не могла. Натомість

зібрала гравюри й ескізи декого із цих митців і чималу частину своєї визначної колекції передала музею.

Батькові сучасне мистецтво не подобалося. Він вважав його «неправдоподібним», потворним, тривожним і просив матір не вішати цих полотен у тих частинах будинку, де він часто буває. Мати поважала його погляди, але її інтерес до сучасного мистецтва лише міцнів. У 1930 році мати найняла Дональда Дескі, дизайнера, який згодом керував оздобленням «Радіо сіті м'юзик-холу», щоб той перетворив дитячу ігрову кімнату на сьомому поверсі на картинну галерею.

Батьків традиційніший смак переважав в інших частинах будинку, хоча материн вплив там теж вбачався. Мати не менше за батька любила античне й класичне мистецтво, як і Ренесанс та Постренесанс. Вона цінувала красу всюди, де її бачила, а батько був вихований на традиційному, зрозумілому, реалістичному мистецтві.

Будинок № 10 дуже швидко після спорудження виявився затісним для великих і значних творів мистецтва, тому батьки купили сусідній. Стіни на трьох поверхах пробили і влаштували там проходи. Саме в сусідньому будинку батько виставляв деякі зі своїх найулюбленіших робіт, зокрема десять гобеленів XVIII сторіччя — «Місяці Луки» (їх виткали для Людовіка XIV) та французькі готичні гобелени початку XV сторіччя, серед них — знамениті «Полювання на однорога».

Я дуже любив гобелени з однорогами і часто показував їх відвідувачам, докладно пояснюючи панно за панно історію полювання на цю істоту. Коли до нас завітав губернатор штату Нью-Йорк Ел Сміт (це було на сестрині весіллі), він уважно вислухав мій монолог, а згодом на знак подяки надіслав мені свою світлину, підписану «Моєму другові Дейву від Ела Сміта». Наприкінці 1930-х років батько подарував обидві серії гобеленів музею «Метрополітен». Нині «Полювання на однорога» — основний експонат колекції «Клойстерс» у Форт Трайон парку, що на півночі, на самому краєчку острова Мангеттен.

Батько надзвичайно пишався своєю повною колекцією китайської порцеляни династій Мін та Кангсі. У 1913 році він викупив значну частину неймовірної колекції Дж. Моргана, і ці прекрасні речі захоплювали його до самої смерті. Багато експонатів — височезні вази, вищі за мене малого. Вони стояли на спеціальних підставках у кількох кімнатах другого поверху в будинку № 10 і були грандіозні, просто приголомшливі. Батько також придбав і менші предмети: фігурки міфічних тварин та легендарних героїв, гарно розмальовані, тонкої роботи. Я й досі пам'ятаю, як він у лупу розглядав порцеляну, яку збирався купити, щоб упевнитися, що вона не бита чи не склеєна.

Мати теж любила азійське мистецтво, але їй більше подобалися кераміка і скульптури ранніх корейських та китайських династій, буддійське

ПОДОРОЖІ

Батько як голова Фонду Рокфеллера, Рокфеллерівського інституту й багатьох інших організацій був для нас, дітей, фігурою досить далекою. Фактично, побачити його в неформальних ситуаціях ми могли лише під час наших багатьох незабутніх мандрівок. Ці поїздки, які змалку були доповненням до шкільної освіти, розвинули мої інтереси і сформували характер.

Наші мандрівки (я розкажу тут про чотири з них) — це не просто канікули в родинному колі. Ми бували всюди: від старого Вільямсберга у Вірджинії до гір парку «Гранд Тітонс» у Вайомінгу; від осяйного версальського палацу Короля-Сонця до верхівів Нілу в Нубії. Це були, як на мене, неймовірні пригоди, які розкрили мені причини такого активного батькового добродитства. Свої пожертви він не завжди планував, часом вони були спонтанними — коли виникала нагода зробити щось корисне, батько не втрачав її. Усе це посіяло в мені перші зерна любові до мандрівок та міжнародних відносин.

Льодяники «ЛАЙФСЕЙВЕРС» І ШОКОЛАДКИ «ХЬОРШІ»

Батько розумів, що діти (надто під час тривалих подорожей на авто) починають нудитися, і тому завжди брав у дорогу льодяники «Лайфсейверс», шоколадки фірми «Хьорші», інші цукерки, які роздавав нам. Він також використовував цей час, щоб навчити нас мандрувати. Показував, що акуратно складеного одягу можемо покласти до валізи більше, ніж зіжмаканого. Він навчив нас укладати костюми так, щоб після дороги вони не були м'ятими; призначав кожного з нас відповідальним за щось, наприклад, доручав наглядати, аби валізи розвезли до кімнат правильно. Коли ми прибували до готелю, то давали настанови носильникам багажу, швейцарам й усім іншим, хто допомагав нам. Старші діти ще й оплачували готельні рахунки.

РЕСТАВРАЦІЇ ПАМ'ЯТОК: ВЕСНА 1926 РОКУ

Навесні 1926 року батько та мати взяли Нельсона, Лоренса, Вінтропа і мене із собою до Філадельфії, а потім до Вірджинії, щоб подивитися на пам'ятки Війни за незалежність і Громадянської війни. Батько також погодився виступити з промовою в Гемптонівському інституті (штат Вірджинія) — відомому коледжі для чорних, якому наша родина неабияк допомагала фінансово. Ми провели день в університетському містечку, розмовляли зі студентами і відвідали службу в місцевій церкві.

Наступного ранку ми на авто попрямували до Ричмонда, де батько мав зустрітися з губернатором Гаррі Бердом, щоб поговорити про збереження природи долини Шенандоа. Батько ще раніше вирішив, що ми зупинимось у Вільямсберзі, зайдемо в Коледж Вільгельма і Марії, щоб побачити, як просувається відновлення пам'ятної зали студентського товариства «Фі Бета Каппа», яке заснували саме тут. Батька обрали почесним членом цього відомого кожному американцеві товариства, коли він ще навчався на бакалавра у Браунівському університеті. Тоді тато зголосився очолити кампанію зі збору коштів на відновлення зали.

Нашим гідом у цій частині мандрівки мав бути отець, доктор В. А. Р. Гудвін, настоятель церкви Брутонської парафії, який також керував розвитком коледжу.

Доктор Гудвін зустрів нас дорогою до міста зранку прегарного весняного дня, коли кизил і азалії були рясно вкриті цвітом. Він показав меморіальну залу і поводив нас сонним селищем, яке до проголошення незалежності було столицею Вірджинії. Після Революції, коли столицю перенесли до Ричмонда, місто почало потроху занепадати. Чимало розкішних громадських споруд, наприклад Губернаторський палац чи Будинок законодавчої асамблеї, буквально стояли в руїнах. Доктор Гудвін був красномовним та переконливим гідом, і не менш добрим продавцем. Коли ми були в гарній, але напівзруйнованій цегляній споруді (відомій як будинок Джорджа Віта), він розхвалював її неперевершену архітектуру й сумно описав сучасний стан. Це спрацювало: батько підхопив ідею і потім погодився профінансувати відновлювальні роботи.

Саме так, доволі скромно, розпочався батьків найвизначніший проект із реставрації історичних пам'яток, проект, який до кінця життя тішив його найбільше за всі інші благодійні ініціативи. За понад тридцять років він вклав приблизно 60 мільйонів доларів у придбання й відновлення центральної частини міста. Йому справді вдалося відтворити вигляд Вільямсберга колоніальних часів. Нині це — місце паломництва для мільйонів американських

РОКФЕЛЛЕР-ЦЕНТР

З дитячих і юнацьких років я пам'ятаю, що батько брав участь у найрізноманітніших проектах у Нью-Йорку й інших містах поблизу. Здавалося, усе крутиться навколо нього: і створення громадських парків, і збереження природного ландшафту, і зведення музеїв та церков, і навіть масове будівництво затишних та дешевих домівок для міського населення, що постійно зростало. Багато з батькових ініціатив (Палисейдс-парк, Клоїстерс і Форт Трайон парк, Риверсайдська церква) стали невід'ємними частинами образу міста. Іронія долі в тому, що батька пам'ятатимуть завдяки проекту, за який він ніколи не хотів братися, але який несподівано зробив його відомим забудовником.

НОВИЙ ОПЕРНИЙ ТЕАТР

Найзначнішим проектом батька був, звісно, Рокфеллер-центр. Його найпомітніший задум незворотно вплинув на міське проектування як Нью-Йорка, так і всього світу. Проект починався дуже скромно, але згодом перетворився на чималу авантюру, що загрожувало батькові серйозним фінансовим ризиком без будь-якого прибутку. І попри це, Рокфеллер-центр (окрім хіба «Стандарт ойл») — це бізнес, який найперше асоціюється з моєю родиною. Пізніше я знову повернуся до історії Рокфеллер-центру, а зараз просто розповім, як усе починалося.

У 1930 році мати замовила Стефанові Гіршу, молодому перспективному художникові, пейзаж — вид із вікна моєї спальні на п'ятому поверсі будинку № 10 на 54-й Західній вулиці. Картина Гірша «Центр Нью-Йорка» показує білі осяйні башти «Крайслер білдинг» та «Емпайр стейт білдинг», які домінують над рештою споруд. Посередині виблискують граційні шпилі собору Святого Патрика. На передньому плані, на південь від нашої вілли, лежали нічим не примітні райони міста, якими володів Колумбійський університет.

Зблизька вони приваблювали ще менше. Оскільки комерційний центр у перші два десятиріччя змістився на північ від Мангеттена, старіші «спальні райони» змінили контингент своїх пожилців; крім того, ці райони були перенаселені. Нерухомість, якою володів Колумбійський університет (між П'ятою і Шостою авеню та 48-ю і 51-ю вулицями), охоплювала переважно чотириповерхові піщаникові житлові будинки. Багато з них перетворили на офіси для малого бізнесу, невеличкі крамнички або віддали в суборенду дрібнішим орендарям квартир. Після введення «сухого закону», у середині 1920-х років, там з'явилися нічні клуби й підпільні бари, які торгували спиртним, і, подекуть, навіть виникло кілька борделів. Колись заможний район, де жили Вандербілти й Астори, перетворився на старі брудні нетрі. Батькові належало багато землі й будівель у північній частині району, і він дуже переймався падінням ціни на неї.

До середини 1920-х років стало зрозуміло, що перебудувати варто насамперед саме цей район. Прибуток Колумбійського університету був невеликий, більшість договорів про оренду закінчувалася між 1928-м і 1930-м роками, тому члени наглядової ради вирішили шукати забудовника, який узявся б за всю цю велику ділянку землі. З'явився і привабливий потенційний орендар — «Метрополітен опера компанії».

Тоді будинок опери стояв у центрі Швецького кварталу, на перехресті 39-ї вулиці та Бродвею. Ця частина міста відтоді змінилася мало. Оперу звели на початку 1880-х, але будівля вже не відповідала потребам трупи: за кулісами замало місця, а сцену погано видно. Керівники «Метрополітен опери» вже певний час підшукували місце для нової будівлі. Отже, на початку 1926 року, коли Отто Кан дізнався про плани Колумбійського університету щодо перебудови центру міста, він вирішив приміритися, чи годиться це місце для опери.

У 1928 році до гри долучився мій батько. Його вразили заманливі обіцянки університету і плани опери звести нову будівлю, яка стала б центром ретельно прописаного плану комерційного й житлового розвитку району. Батько вгледів у цьому добрий шанс упорядкувати той район і забезпечити свою власність.

Після місяців консультацій із фахівцями з нерухомості, архітекторами, бізнесменами, переговорів із представниками університету й опери батько 1 жовтня 1928 року підписав «Остаточний договір на оренду» з Колумбійським університетом. Батько погодився орендувати двадцять акрів землі впродовж двадцяти чотирьох років за 3,6 мільйона доларів на рік. Договір давав йому можливість викупити центральний квартал за 2,5 мільйона, але тільки якщо спорудження опери відбудеться вчасно і згідно з попередніми домовленостями. Якщо ж плани зведення опери зірвуться, то земля знову

ГАРВАРД

На мій вибір коледжу найбільше вплинула мати. Батько самоусунувся від цього питання: він вірив, що обирати маємо тільки ми самі і якийсь чином схилити нас до чогось було б неправильно. Тому, на татове розчарування, ніхто з нас не вступив до його альма-матер, Браунівського університету. Мати ж натомість палко хотіла, щоб хтось із нас навчався у Гарварді. Її улюблений брат, Вінтроп Олдріч, був випускником цього закладу, і вона сподівалася, що хтось із нас піде його слідами. Мої брати не зробили цього, тому я був останньою надією, і хоча вона не наполягала на цьому відкрито, її непомітне підштовхування дуже на мене вплинуло.

Я вступив до університету в сімнадцять років, але аж ніяк не тому, що був якимось там вундеркіндом. Просто до школи пішов у п'ять (на рік раніше, ніж інші), бо мої брати вже ходили туди, а мені вдома було самотньо. У школі імені Лінкольна виділяли індивідуальний розвиток кожного, тому мені вдавалося не відставати від свого класу. Але чого мене там не навчили — це систематично працювати, дисциплінувати себе. Окрім того, читав і вимовляв слова я погано, та й із правописом було не дуже, але це частково пояснюється моєю дислексією. Тому перший рік у Гарварді мені довелося добряче зубрити, хоча зрештою я й закінчив його із середньою оцінкою 4. Проте навчання тоді не було для мене аж такою серйозною проблемою.

Я НІЯКОВІЮ

Виявилось, що я не можу вписатися у товариство. Далося взнаки не лише те, що я був на рік молодший, а й те, що я ріс у дуже закритому середовищі. Я не міг бути на рівних з однолітками і не почувався з ними вільно. Удома мої брати здебільшого ігнорували мене, тому спілкувався я з дорослими. Дивно, але мені значно легше було розмовляти з відомими людьми, з митцями, ніж із хлопцями й дівчатами мого віку.

На моєму курсі у Гарварді навчалось і 100 осіб, серед яких у мене не було жодного близького друга, а з решти я знав тільки двох — моїх однокласників зі школи імені Лінкольна. У кімнаті на четвертому поверсі Таер-холу (найдавнішого в усьому студмістечку гуртожитку для першокурсників) я жив сам. Харчувався в «Юніон», на Плімптон-стріт навпроти бібліотеки імені Віденера. Тиняючись студмістечком, в аудиторіях і за обідами я познайомився з багатьма хлопцями — випускниками елітних приватних шкіл, зокрема Гротон, Сент-Марк чи Сент-Пол. Вони були зовсім не такі, як я: гарні, спортивні, упевнені, вдягалися у твідові піджаки від Гарріса та в сірі фланелеві штани, які їм дуже пасували.

Я захоплювався ними здала. Вони були взірцем стилю й витонченості. Але я не знав, про що з ними говорити, та й їх самих цікавив мало. Натомість у мене склалися кращі стосунки з моїми сусідами по Таер-холу, зокрема з Волтером Тейлором, єдиним у моїй групі афроамериканцем. Волтер, здається, теж почувався ні в сих ні в тих, тому в нас було багато спільного. На жаль, із якихось невідомих мені причин наступного року до Гарварду він уже не повернувся.

Тепер я розумію, що якби ходив до закритої приватної школи, як багато дітей заможних батьків, то був би своїм серед тих, кому тоді таємно заздрив і з ким не міг заприятельовати. Мої роки у Гарварді, напевно, були би незрівнянно приємніші. Проте, озираючись назад, уже майже сімдесят років потому, я гадаю, що без такого випробування моє життя склалося б інакше, не так цікаво. Я досяг би меншого, якби тоді мені не довелося ламати себе, боротися за добрі оцінки і за місце серед рівних собі. Усе це зробило мене терплячішим і відкритішим світові.

РОДИНА ОЛДРІЧІВ

Хоча на першому курсі я почувався дуже самотньо, дві обставини полегшували мою соціальну ізоляцію і допомагали-таки перебороти її.

По-перше, кілька маминих родичів жили поблизу Бостона. Наймолодша мама сестра Елсі Олдріч Кемпбелл мешкала з родиною у Брукліні, лише за кілька миль від Кембриджа. Вона запрошувала мене і моїх друзів, завжди вміла зробити так, щоб ми почувалися вільно. Багато років потому Бенджі Франклін, один із моїх сусідів по гуртожитку і частий гість у Кемпбеллів, одружився з дочкою тітки Елсі Геленою.

По-друге, я дуже часто відвідував у Провіденсі тітку Люсі Олдріч. Вона жила на 10-й вулиці, у будинку, де народилася і де росли вона, мати і всі їхні брати й сестри. Тітка ніколи не приховувала, що про кого думає, завжди напрочуд жвава, із нею було справді весело.

НАВЧАННЯ У ВИДАТНИХ ЕКОНОМІСТІВ

У середині вересня 1936 року Дік Гілдер і я побували на з'їзді Республіканської партії у Клівленді та спостерігали за висуванням у президенти губернатора Канзасу Альфреда Лендона. Він мав дуже невеликі шанси супроти надзвичайно популярного Франкліна Рузвельта. Моя родина підтримувала республіканців із 1850-х років (дід розповідав мені, як голосував за Авраама Лінкольна в 1860 році). Тому я також вважав себе республіканцем. Члени партії песимістично оцінювали свої шанси на перемогу і розкололися на два крила: прогресивне (яке було проти «Нового курсу», але визнавало необхідність втручання уряду в економічне життя країни) і консервативне (були переконані, що у Сполучених Штатах тихцем провадять нову більшовицьку революцію, і тому наполягали на поверненні до ідеї повного невтручання держави у приватний сектор економіки).

Коли з'їзд скінчився, ми з Діком повернулися в Кембридж і зайняли наш старий блок в Еліот Хаусі. Дік вступив до Гарвардської школи бізнесу, а я після певної підготовки почав досить складне навчання в аспірантурі.

ШУМПЕТЕР І КЕЙНС

Невдовзі я зрозумів, що рішення навчатися далі правильне. Я вступив до аспірантури Гарвардського університету саме тоді, коли провокативні ідеї Джона Мейнарда Кейнса про втручання держави в економіку для її стимулювання саме спричинили бурхливу дискусію серед фахівців і представників громадськості.

Найбільше ж того року на мене вплинув Йозеф Шумпетер. Його базовий курс економіки став наріжним каменем моєї докторської дисертації. Шумпетера вже тоді вважали одним із найвидатніших економістів світу. Він брав активну участь у політичному житті Австрії та навіть недовго був там міністром фінансів у 1919 році. Якийсь час очолював один із віденських банків.